

Bartłomiej Pieron

Ochrona tajemnicy spowiedzi w prawie polskim

Kieleckie Studia Teologiczne 11, 321-334

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ks. Bartłomiej Pieron – Kielce

OCHRONA TAJEMNICY SPOWIEDZI W PRAWIE POLSKIM

1. Uwagi wstępne

Z zasady wolności sumienia i religii oraz wolności religijnej wyprowadza się prawo do wyznawania, przyjmowania, a także uzewnętrzniania praktyk religijnych. Jednym z przejawów realizacji prawa do korzystania z praktyk religijnych jest przystępowanie przez wiernych do spowiedzi. Za fundament prawa człowieka do zachowania swoich tajemnic i ochrony intymności należy uznać poszanowanie godności człowieka, każdy bowiem posiada nienaruszalne prawo do tego, aby jego poufne wyznania objęte były absolutną tajemnicą. Ze względu na to, że w niektórych kościołach spowiedź ma charakter sakramentalny, wszelkie fakty i informacje jakie przekazane zostaną przy tej okazji przez penitenta duchownemu, winny być zachowane przez tego ostatniego w bezwzględnej tajemnicy¹.

Stosowne rozwiązania służące ochronie tajemnicy spowiedzi znajdujemy na gruncie prawa kanonicznego obowiązującego w Kościele rzymskokatolickim, gdzie złamanie nakazu zachowania w tajemnicy wszystkiego, czego duchowny dowiedział się przy okazji spowiedzi, zagrożone jest surowymi sankcjami karnymi i szerokimi konsekwencjami². Rozwiązania przyjęte w prawie kanonicznym w tym zakresie nie są jedynymi. W systemie prawa polskiego odnajdujemy odpowiednie przepisy zarówno prawa materialnego, jak i procesowego,

¹ Por. P. Stanisławski, *Sytuacja prawna osób duchownych*, w: A. Mezglewski, H. Misztal, P. Stanisławski, *Prawo wyznaniowe*, Warszawa 2011³, s. 293.

² Por. B.W. Zubert, *Sacramentale sigillum inviolabile est*, w: B. W. Zubert, *Pro iure et vita. Wybór pism*, Lublin 2005, s. 649–654; M. Pastuszko, *Sakrament pokuty i pojednania*, Kielce 1999, s. 401–410.

mające za zadanie służyć ochronie tajemnicy spowiedzi³. W literaturze słusznie podkreśla się, że przyjęte rozwiązania, szczególnie na gruncie prawa procesowego, mają na celu uznanie tajemnicy spowiedzi ze względu na szacunek państwa do Kościołów i innych związków wyznaniowych, a także ze względu na godność osoby przystępującej do spowiedzi⁴. Podkreśla się ponadto, że ingerencja w treść spowiedzi skutkowałaby ograniczeniem zaufania wiernych do osoby duchownej, stąd też nie może zostać zaakceptowana⁵.

Powstaje zatem pytanie o to, czy przepisy prawa polskiego rozproszone w różnych aktach prawnych w pełny sposób obejmują ochroną tajemnicę spowiedzi oraz czy są ze sobą tożsame? W tym celu niezbędnym jest wpiery, opierając się na przepisach prawa kanonicznego, w sposób syntetyczny przybliżyć istotę tajemnicy spowiedzi. Z kolei analiza norm zawartych w przepisach polskiego prawa materialnego i procesowego pozwoli odpowiedzieć na wyżej postawione pytania oraz sformułować postulaty pod adresem ustawodawcy w celu dokonania zmian legislacyjnych.

2. Istota tajemnicy spowiedzi

Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r. w kan. 959 stanowi:

W sakramencie pokuty, wierni wyznający uprawnionemu szafarzowi grzechy, wyrażający za nie żal i mający postanowienie poprawy, przez rozgrzeszenie udzielone przez tegoż szafarza otrzymują od Boga odpuszczenie grzechów po chrzcie popełnionych i jednocześnie dostępują pojednania z Kościołem, któremu grzesząc, zadali ranę⁶.

Przedmiot wyznania stanowią grzechy, lecz tajemnica sakramentalna nie odnosi się tylko i wyłącznie do tego zakresu. Bowiernym prawodawca kościelny

³ Odpowiednie regulacje znajdujemy w następujących aktach prawnych: art. 261 § 2 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – *Kodeks postępowania cywilnego*, Dz. U. Nr 43, poz. 296; art. 178 pkt 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – *Kodeks postępowania karnego*, Dz. U. Nr 89, poz. 555 z późn. zm.; art. 82 pkt 3 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. – *Kodeks postępowania administracyjnego*, tekst jedn. Dz. U. z 2000 r., Nr 98, poz. 1071 z późn. zm.; art. 195 pkt 3 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. *Ordynacja podatkowa*, tekst jedn. Dz. U. z 2005 r., Nr 8, poz. 60 z późn. zm.; art. 43 pkt 2 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o *Najwyższej Izbie Kontroli*, tekst jedn. Dz. U. z 2007 r., Nr 231, poz. 1701 z późn. zm.

⁴ Por. B. Rakoczy, *Tajemnica spowiedzi w polskim postępowaniu cywilnym, karnym i administracyjnym*, „Przeгляд Sądowy” 2003, nr 11–12, s. 129.

⁵ Por. P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. I, Warszawa 2007³, s. 817.

⁶ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP II promulgatus*, AAS 1983 pars II; tekst polski: *Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski, Poznań 1984.

postanawia w kan. 983 § 1: „Tajemnica sakramentalna jest nienaruszalna; dlatego nie wolno spowiednikowi słowami lub w jakikolwiek inny sposób i dla jakiegokolwiek przyczyny w czymkolwiek zdradzić penitenta”. Jak podkreśla się w kanonistyce, oznacza to, że swym zakresem przedmiotowym obejmuje nie tylko wyznane grzechy, lecz również wszelkie inne informacje, czyli wszystko to, co przy okazji spowiedzi penitent przekazał spowiednikowi, także nałożone zadośćuczynienie⁷. M. Pastuszko akcentuje, że bezpośrednim przedmiotem tajemnicy spowiedzi są wszystkie grzechy wyznane na spowiedzi niezależnie od ich rodzaju (śmiertelne, powszechne, publicznie znane czy tajne), pośrednim przedmiotem tajemnicy jest wszystko to, co penitent wyznaje celem wyjaśnienia danych o grzechach, natomiast przypadkowym przedmiotem tajemnicy i sekretu są fizyczne i psychiczne braki penitenta, a także jego grzechy popełnione w trakcie spowiedzi⁸. Wskazuje się także, że prawodawca kościelny ochroną tajemnicy obejmuje wszelkie okoliczności z życia penitenta ujawnione w czasie spowiedzi⁹. Tajemnica spowiedzi obowiązuje niezależnie od tego, czy rozgrzeszenie zostało udzielone, czy też nie, a ponadto sam fakt udzielenia bądź nieudzielenia rozgrzeszenia objęty jest jej zakresem¹⁰. Na taką interpretację określającą zakres przedmiotowy tajemnicy spowiedzi wskazuje przytoczony wyżej kan. 983 § 1 KPK. Jak słusznie się zauważa, wszelkie próby ograniczenia przedmiotu tajemnicy tylko do wyznaczonych grzechów, są w świetle tej normy całkowicie pozbawione podstaw prawnych¹¹. Należy jeszcze podkreślić, że tajemnicą spowiedzi objęte są grzechy i jak to wyżej przedstawiono wszelkie inne informacje i okoliczności, o jakich spowiednik dowiedział się od penitenta w czasie indywidualnej spowiedzi.

Prawo kościelne przewiduje możliwość odbycia spowiedzi w sposób zwyczajny poprzez indywidualną spowiedź¹², ale także poprzez formę nadzwyczajną, w której udzielane jest równoczesne rozgrzeszenie wielu penitentom bez uprzedniej indywidualnej spowiedzi, po spełnieniu określonych warunków¹³. Z tego względu, że przy uzyskaniu rozgrzeszenia w formie nadzwyczajnej nie

⁷ Por. L. Adamowicz, *Wprowadzenie do prawa o sakramentach świętych według Kodeksu Prawa Kanonicznego oraz Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich*, Lublin 1999, s. 159; B. W. Zubert, *Sacramentale sigillum inviolabile est*, dz. cyt., s. 646–647.

⁸ Por. M. Pastuszko, *Sakrament pokuty i pojednania*, dz. cyt., s. 399.

⁹ Por. T. Rakoczy, *Ochrona tajemnicy spowiedzi. Zakaz wyjawiania okoliczności uciążliwych dla penitenta*, „*Annales Canonici*” 2009, nr 3, dz. cyt., s. 136–137.

¹⁰ Por. L. Adamowicz, *Wprowadzenie do prawa o sakramentach świętych...*, dz. cyt., s. 159.

¹¹ Por. B. W. Zubert, *Sacramentale sigillum inviolabile est*, s. 647.

¹² Por. kan. 960 KPK

¹³ Por. kan. 961 KPK. Zob. szerzej: P. Hemperek, *Uświęcające zadanie Kościoła*, w: P. Hemperek, W. Góralski, F. Przytuła, J. Bakalarz, *Komentarz do Kodeksu Prawa*

dochodzi do wyznania grzechów, w ogóle w takim przypadku nie powstaje zobowiązanie zachowania tajemnicy spowiedzi¹⁴.

W celu nakreślenia treści tajemnicy spowiedzi niezbędnym jest także określenie, kogo ona obowiązuje, chodzi zatem o odpowiedź na pytanie, kto jest podmiotem tajemnicy sakramentalnej? Według kan. 983 § 1 KPK podmiotem tajemnicy sakramentalnej jest spowiednik, czyli każdy kapłan przyjmujący sakramentalne wyznanie grzechów, niezależnie od tego, czy jest do tego upoważniony, czy też nie¹⁵. Zgodnie z dyspozycją kan. 965 KPK szafarzem sakramentu pokuty jest tylko kapłan, a więc prezbiter lub biskup. Ponadto do ważnego udzielenia rozgrzeszenia wymaga się, aby kapłan prócz władzy święceń posiadał specjalne upoważnienie, które może uzyskać na mocy samego prawa lub przez akt udzielenia ze strony kompetentnej władzy¹⁶. Jeśli jednak po stronie duchownego zachodzą braki co do posiadania owego upoważnienia, to z takiej spowiedzi informacje powinny podlegać ochronie¹⁷. Do bezwzględnego obowiązku zachowania tajemnicy spowiedzi zobowiązany jest szafarz

Kanonicznego z 1983 r. Księga III: *Nauczycielskie zadanie Kościoła*. Księga IV: *Uświęcające zadanie Kościoła*, t. 3, Lublin 1986, s. 151–154; M. Pastuszko, *Sakrament pokuty i pojednania*, dz. cyt., s. 94–102.

¹⁴ Por. B. Rakoczy, *Tajemnica spowiedzi w polskim postępowaniu...*, dz. cyt., s. 129.

¹⁵ Por. B. W. Zubert, *Sacramentale sigillum inviolabile est*, dz. cyt., s. 644–645. Pomimo, że zgodnie z doktryną Kościoła rzymskokatolickiego zalicza się do grona osób duchownych diakonów, nie mają oni prawa do przyjęcia wyznania grzechów i udzielenia rozgrzeszenia. Diakon i wierni świeccy są niezdolni, aby udzielić absolucji sakramentalnej; G. Damizia, *De sacramento paenitentiae*, w: *Commento al Codice di Diritto canonico*, red. P. V. Pinto, Libreria Editrice Vaticana 2001², s. 586.

¹⁶ Por. kan. 966 KPK. Absolucja sakramentalna (udzielenie rozgrzeszenia) jest w istocie aktem władzy święceń, niemniej posiadanie tej władzy nie wystarcza do ważnego sprawowania sakramentu pokuty. Począwszy od Soboru Trydenckiego (1545–1563) do ważności rozgrzeszenia, prócz władzy wynikającej z przyjętych święceń, wymaga się, by szafarz posiadał również władzę jurysdykcji zwyczajną lub delegowaną. Upoważnienie do spowiadania traci się przez jego odwołanie, wygaśnięcie albo ustanie; P. Hemperek, *Uświęcające zadanie Kościoła*, dz. cyt., s. 155–161; zob. M. Pastuszko, *Sakrament pokuty i pojednania*, dz. cyt., s. 182–260; F.R. McManus, *The sacrament of penance*, w: *New Commentary on the Code of Canon Law*, red. J. P. Beal, J. A. Coriden, T. J. Green, New York 2000, s. 1153–1154; B. Glinkowski, *Prawa i obowiązki szafarza sakramentu pokuty w prawodawstwie Kościoła*, „Resovia Sacra” 2002–2003, R. 9–10, s. 305–313.

¹⁷ Por. B. Rakoczy, *Tajemnica spowiedzi w polskim postępowaniu...*, dz. cyt., s. 133. Należy podkreślić, że samo prawo kanoniczne w pewnych przypadkach udziela upoważnienia do spowiadania. Zgodnie z treścią kan. 976 KPK każdy kapłan, chociaż nie ma upoważnienia do spowiadania, może wszystkich penitentów znajdujących się w niebezpieczeństwie śmierci rozgrzeszyć ważnie i godziwie z wszelkich cenzur i grzechów, nawet w obecności kapłana upoważnionego. Jeśli natomiast pojawia się

również będący w karach kościelnych¹⁸. Ponadto dla wypełnienia tego obowiązku, nie ma znaczenia fakt udzielenia bądź odmowy udzielenia rozgrzeszenia przez duchownego. Tu decydujące znaczenie ma wola sakramentalnego wyznania grzechów przez penitenta i faktyczne odbycie spowiedzi. Zachowanie tajemnicy spowiedzi należy do jednych z podstawowych urzędowych obowiązków kapłana. Nie wolno jej spowiednikowi naruszyć z jakiegokolwiek powodu, nawet dla ratowania życia, czy też w celu udaremnienia lub przeciwdziałaniu popełnienia przestępstwa¹⁹. W doktrynie prawa kanonicznego podkreśla się, że zobowiązanie do zachowania tajemnicy sakramentalnej nie powstaje w przypadku spowiedzi upozorowanej, jeżeli ktoś pragnie ośmieszyć kapłana albo chce wprowadzić go w błąd²⁰.

Obowiązek zachowania tajemnicy spowiedzi spoczywa także na tych duchownych, którzy zostali przeniesieni ze stanu duchownego do świeckiego zgodnie z przepisami kościelnymi²¹. Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r. w kan. 290–293 określa sposoby oraz prawne skutki utraty stanu duchownego. Wśród nich jest zakaz wykonywania aktów władzy święceń, z wyjątkiem udzielenia abszolucji (rogrzeszenia) osobom znajdującym się w niebezpieczeństwie śmierci nawet w obecności kapłana upoważnionego do słuchania spowiedzi²².

W tym miejscu należy również zaznaczyć, że prawo kanoniczne obok tajemnicy sakramentalnej, która związana jest ze spowiednikiem, wyróżnia także tzw. sekret spowiedzi²³. Obowiązek zachowania sekretu spoczywa na tłumaczu oraz innych osobach, które mogły w jakikolwiek sposób zdobyć wiadomości lub informacje powierzone w czasie spowiedzi. Chodzi zatem o tych wszystkich, którzy celowo (podstępnie) bądź przez przypadek usłyszeli samo wyznanie grzechów, mogą domyślać się o ich rodzajach na podstawie pytań czy pouczeń skierowanych przez spowiednika, czy też w inny sposób powzięli tego rodzaju informacje. W kanonistyce podkreśla się, że do grona osób

podejrzanie zaistnienia powszechnego błędu lub zachodzi wątpliwość co do posiadania upoważnienia do spowiadania Kościół uzupełnia je, by wierni mogli korzystać z łaski sakramentu; P. Hemperek, *Uświęcające zadanie Kościoła*, dz. cyt., s. 159.

¹⁸ Por. J. Pieńkosz, „*Stare i nowe*” sakramentalnej tajemnicy spowiedzi, „*Studia Loviciensia*” 2006, nr 8, s. 240.

¹⁹ Por. B. W. Zubert, *Sacramentale sigillum inviolabile est*, dz. cyt., s. 645.

²⁰ Por. tamże.

²¹ Por. P. Stanisław, *Sytuacja prawna osób duchownych*, dz. cyt., s. 263; B. Rakoczy, *Tajemnica spowiedzi w polskim postępowaniu...*, dz. cyt., s. 133–134.

²² Por. kan. 976 KPK, J. Krukowski, *Święci szafarze, czyli duchowni*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. 2/1, red. J. Krukowski, Poznań 2005, s. 117; zob. *The Canon Law. Letter & Spirit. A practical guide to The Code of Canon Law*, red. G. Sheehy, R. Brown, D. Kelly, A. McGrath, London 1999, s. 533.

²³ Por. kan. 983 § 2 KPK.

zobligowanych do zachowania sekretu zalicza się także tych, którzy poznali grzechy wskutek naruszenia tajemnicy sakramentalnej lub sekretu, mogli wejść w posiadanie zapisanych na karcie grzechów pod warunkiem możliwości zidentyfikowania ich autora. Zawsze jednak powinien zachodzić związek poznawczy między znajomością grzechów a źródłem ich poznania²⁴. Zatem na wszystkich, którzy w różny sposób mogli poznać treść intymnego wyznania sakramentalnego prawodawca kościelny kładzie zobowiązanie do bezwzględnego zachowania tajemnicy lub sekretu²⁵.

Prawodawca kościelny stojąc na straży tajemnicy spowiedzi na gruncie prawa karnego materialnego, wprowadza normy przewidujące dotkliwe sankcje za złamanie przyjętego zobowiązania. Podkreśla się, że naruszenie tajemnicy spowiedzi zaliczane jest do kategorii najcięższych przestępstw kościelnych. Prawna kwalifikacja tego czynu zależy od tego, czy sprawca pogwałcił tajemnicę sakramentalną (kan. 1388 § 1 KPK), czy sekret spowiedzi (kan. 1388 § 2 KPK)²⁶. Prawodawca kościelny w kan. 1388 § 1 KPK naruszenie tajemnicy sakramentalnej uznaje za przestępstwo, które może być popełnione tylko przez spowiednika. Naruszenie tajemnicy spowiedzi w sposób bezpośredni podlega ekskomunice wiążącej mocą samego prawa, zastrzeżonej Stolicy Apostolskiej, zaś naruszenie jej w sposób pośredni podlega ukaraniu inną karą stosowną do ciężkości popełnionego przestępstwa. Zdrada sekretu spowiedzi zagrożona jest obligatoryjną sprawiedliwą karą, nie wyłączając ekskomuniki²⁷. Zagrożenie możliwością wymierzenia najwyższych kar w stosunku do tych, którzy dopuścili się zdrady tajemnicy lub sekretu spowiedzi, ukazuje, jak wielką wagę ustawodawca kościelny przywiązuje do jej ochrony i bezwzględnego zachowania.

3. Normy prawa materialnego

Wyrażona w art. 53 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej²⁸ zasada wolności sumienia i religii stanowi podstawę wszelkich unormowań obecnych

²⁴ Por. B. W. Zubert, *Sacramentale sigillum inviolabile est*, dz. cyt., s. 646. Wiadomości o grzechach mogą być również w posiadaniu przełożonego kościelnego lub uprawnionego kapłana, w przypadku rozgrzeszenia przez spowiednika na podstawie kan. 1357 § 2 KPK od kary ekskomuniki lub interdyktu *latae sententiae*; M. Pastuszko, *Sakrament pokuty i pojednania*, dz. cyt., s. 397.

²⁵ Por. B. W. Zubert, *Sacramentale sigillum inviolabile est*, dz. cyt., s. 646.

²⁶ Por. J. Syryjczyk, *Ochrona tajemnicy spowiedzi w świetle kanonicznego prawa karnego*, „Prawo Kanoniczne” 2001, nr 1–2, s. 112.

²⁷ Por. kan. 1388 § 2 KPK.

²⁸ *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.

w prawie polskim, które odnoszą się do sfery wyznaniowej. Gwarantując wolność w sprawach religijnych, Konstytucja RP stanowi w powyższym artykule, że „każdemu zapewnia się wolność sumienia i religii”²⁹. Zasada ta obejmuje zarówno aspekt pozytywny, czyli gwarantuje wolność do działania, jak również negatywny, czyli gwarantuje wolność od przymusu ze strony innych podmiotów indywidualnych czy też instytucjonalnych³⁰. Z kolei wolność religii w aspekcie pozytywnym, jaka wyrażona jest w art. 53 ust. 2 Konstytucji RP, polega na prawie do uzewnętrzniania przekonań religijnych w życiu prywatnym i publicznym, w sposób szczególny poprzez kult, modlitwę, uczestnictwo w obrzędach, praktykowanie i nauczanie. Wolność religii to także prawo do posiadania świątyń, miejsc kultu, do korzystania z pomocy religijnej w miejscach przebywania. W doktrynie zauważa się, że za źródło przyjętych w prawie polskim rozwiązań mających służyć ochronie tajemnicy spowiedzi, należy wskazać właśnie zasadę wolności sumienia i religii oraz prawo do praktykowania religii³¹. Nie budzi wątpliwości stwierdzenie, że przystąpienie do spowiedzi stanowi formę publicznego uzewnętrzniania własnych przekonań religijnych, korzystania z prawa do uprawiania kultu, praktykowania i uczestniczenia w obrzędach.

Ponadto za podstawę funkcjonowania tajemnicy spowiedzi wskazuje się zasadę autonomii i niezależności kościoła i państwa³², prawo do poszanowania prywatności, w tym prawo do swobody komunikowania się³³.

²⁹ H. Misztal, *Konstytucyjne gwarancje wolności sumienia i religii*, w: A. Mezgowski, H. Misztal, P. Stanisławski, *Prawo wyznaniowe*, Warszawa 2011³, s. 67; A. M. Abramowicz, *Podmioty prawa do wolności myśli, sumienia i religii w normach prawa międzynarodowego i wspólnotowego*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2006, t. 9, s. 234–235.

³⁰ Por. J. Krukowski, *Polskie prawo wyznaniowe*, Warszawa 2005, s. 74.

³¹ Por. B. Kunicka-Michalska, *Ochrona tajemnicy zawodowej w polskim prawie karnym*, Warszawa 1972, s. 160; T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego oraz ustawa o świadku koronnym. Komentarz*, Warszawa 2008⁵, s. 406; M. Jurzyk, *Ochrona spowiedzi w postępowaniu dowodowym a prawa penitenta i duchownego*, „Radca Prawny” 2004, nr 2, s. 71–72; P. Stanisławski, *Sytuacja prawna osób duchownych*, dz. cyt., s. 293.

³² Art. 25 ust. 3 Konstytucji RP stanowi: „stosunki między państwem a kościołami i innymi związkami wyznaniowymi są kształtowane na zasadach poszanowania ich autonomii oraz wzajemnej niezależności każdego w swoim zakresie (...)”.

³³ M. Wielec, *Normatywny wyraz proceduralnej ochrony tajemnicy spowiedzi*, „Problemy Prawnicze” 2006, z. 4, s. 53. Prawo do prywatności zostało zagwarantowane na podstawie art. 47 Konstytucji RP, gdzie ustawodawca gwarantuje prawo do ochrony prawnej życia prywatnego, rodzinnego, czci oraz decydowania o swoim życiu osobistym. Natomiast wolność komunikowania się wchodząca w zakres przedmiotowy prawa do prywatności wyrażona została w art. 49 ustawy zasadniczej.

Przywołane powyżej przepisy ustawy zasadniczej nie są jedynymi, które można wskazać jako gwarantujące ochronę tajemnicy spowiedzi w prawie polskim. W ustawie z dnia 6 czerwca 1997 r. – *Kodeks karny*, w Rozdziale XXXIII, wśród przestępstw przeciwko ochronie informacji ustawodawca w art. 266 § 1 penalizuje naruszenia tzw. tajemnicy zawodowej. Zgodnie z tym artykułem

Kto, wbrew przepisom ustawy lub przyjętemu na siebie zobowiązaniu, ujawnia lub wykorzystuje informację, z którą zapoznał się w związku z pełnioną funkcją, wykonywaną pracą, działalnością publiczną, społeczną, gospodarczą lub naukową, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2³⁴.

Odnosząc ten przepis do prezentowanej problematyki, należy zauważyć, że w literaturze spotykamy odmienne poglądy co do objęcia nim również osób duchownych naruszających tajemnicę spowiedzi. Według jednego z prezentowanych poglądów uważa się, że sprawcą przestępstwa może być także duchowny ujawniający informacje objęte tajemnicą spowiedzi. Wskazuje się, że w takiej sytuacji obowiązek zachowania tajemnicy spowiedzi nie wynika tylko i wyłącznie z obowiązków nałożonych na duchownego przez wewnętrzne regulacje wspólnoty religijnej, lecz również z przyjęcia na siebie takiego zobowiązania. Zobowiązanie to, *per facta concludentia* wynika z okoliczności wysłuchania samej spowiedzi³⁵. Według drugiej koncepcji objęcie przepisem art. 266 § 1 osoby duchownej byłoby wykładnią rozszerzającą, z tego względu, że nie wymienia się w nim działalności religijnej ani wykonywania funkcji religijnej³⁶.

Wydaje się, że należy przyjąć pierwszą z wymienionych koncepcji. Informacje, jakie uzyskuje osoba duchowna w czasie spowiedzi powierzone są jej nie jako osobie prywatnej, lecz ze względu na wypełnianie powierzonych jej funkcji duszpasterskich. Ponadto wskazuje się, że komentowany przepis zawiera normę sankcjonującą w stosunku do wszystkich naruszeń tajemnicy zawodowej, w których przepisy nakładające obowiązek jej zachowania stanowią normę niezabezpieczoną, czyli nie przewidującą bezpośrednio sankcji karnych za naruszenie obowiązku zachowania tajemnicy. Przepis ten może mieć też zastosowanie wszędzie tam, gdzie charakter wykonywanego zawodu

³⁴ Dz. U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.

³⁵ Por. W. Wróbel, *Przestępstwa przeciwko ochronie informacji*, w: *Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Komentarz do art. 117–277 k.k.*, red. A. Zoll, Kraków 2006², s. 1271; K. Pachnik, *Odpowiedzialność karna duchownego przed sądem powszechnym*, „Prokurator” 2011, nr 3, s. 56–57.

³⁶ Por. B. Kunicka-Michalska, *Przestępstwa przeciwko ochronie informacji i wymiarowi sprawiedliwości. Rozdział XXX i XXXIII Kodeksu karnego. Komentarz*, Warszawa 2000, s. 448.

czy prowadzonej działalności pozwala na wejście w posiadanie informacji poufnych i z reguły dotyczących życia prywatnego jednostki³⁷.

4. Normy prawa procesowego

Z przepisami prawa materialnego, na podstawie których można dopatrywać się podstaw ochrony tajemnicy spowiedzi, korelują normy prawa procesowego. Zestawienie ze sobą tych norm pozwala stwierdzić, że tajemnica spowiedzi nie jest chroniona w sposób jednolity. W literaturze podkreśla się występowanie dwóch modeli ochrony tajemnicy spowiedzi³⁸.

Pierwszym z nich jest bezwzględny zakaz dowodowy. Występuje on na gruncie przepisów procedury karnej i administracyjnej. W art. 178 pkt 2 *Kodeksu postępowania karnego* ustawodawca stanowi: „świadkami nie mogą być (...) duchowni prawnie uznanych wyznań – co do faktów objętych tajemnicą spowiedzi”³⁹. W *Kodeksie postępowania administracyjnego* w art. 82 pkt 3 postanowiono: „świadkami nie mogą być (...) duchowni co do faktów objętych tajemnicą spowiedzi”. Podobne w swym brzmieniu są ponadto rozwiązania przyjęte w art. 195 pkt 3 ustawy *Ordynacja podatkowa*, gdzie ustawodawca stanowi, że „świadkami nie mogą być duchowni prawnie uznanych wyznań – co do faktów objętych tajemnicą spowiedzi”. W ustawie *o Najwyższej Izbie Kontroli* w art. 43 pkt 2 postanowiono natomiast, że nie wolno przesłuchiwać jako świadka „duchownego co do faktów, o których dowiedział się przy spowiedzi”.

Drugi typ ochrony znajdujemy w *Kodeksie postępowania cywilnego*. W art. 261 § 2 osobie duchownej przyznaje się prawo do odmowy złożenia zeznań „co do faktów powierzonych mu na spowiedzi”.

Zgodnie z pierwszym typem rozwiązań prawnych ustawodawca dopuszcza wprowadzenie zakazów dowodowych, ze względu na to, że w niektórych przypadkach interes w ustaleniu prawdy może być niewspółmiernie mniejszy w stosunku do niekorzyści, jakie może doprowadzić przeprowadzenie określo-

³⁷ Por. P. Kozłowska-Kalisz, *Przestępstwa przeciwko ochronie informacji*, w: *Kodeks karny. Komentarz praktyczny*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2010³, s. 545.

³⁸ Por. B. Rakoczy, *Tajemnica spowiedzi w polskim postępowaniu...*, dz. cyt., s. 135; S. Waltoś, *Świadek w historii i w świecie współczesnym. Studium prawno porównawcze*, w: *Świadek w procesie sądowym*, red. S. Waltoś, Warszawa 1985, s. 93–94.

³⁹ Należy w tym miejscu zauważyć, że podstawie art. 41 ust 1 ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. *Kodeks postępowania w sprawach wykroczeń*, tekst jedn. Dz. U. z 2008 r., Nr 133, poz. 848 z późn. zm., przepis art. 178 *Kodeksu postępowania karnego* stosuje się również do dowodu z zeznań świadków w postępowaniu w sprawach wykroczeń.

nego dowodu⁴⁰. Zakazy dowodowe wprowadza się z różnych przyczyn. Wśród nich wymienia się ochronę godności człowieka oraz integralności jego ciała i mienia, ochronę ważnych interesów państwa, ochronę stosunków rodzinnych i bliskich związków świadka z innymi osobami, ochronę tajemnicy zawodowej i służbowej⁴¹. Zakaz przesłuchania duchownego co do faktów, o których dowiedział się przy spowiedzi klasyfikowany jest pośród bezwzględnych zakazów dowodzenia za pomocą określonego dowodu⁴². Zakaz taki charakteryzuje się tym, że wyłączenie określonego dowodu w procesie dowodzenia jest absolutne, a dowód objęty takim zakazem jest niedopuszczalny⁴³. Przepisy proceduralne w takim przypadku czynią osobę duchowną całkowicie niezdolną do złożenia zeznań objętych tajemnicą spowiedzi⁴⁴. W literaturze ponadto podkreśla się, że w takim przypadku osoba duchowna nie ma obowiązku stawienia się na wezwanie przed sąd, a wszelkie próby podejmowane w celu zdyscyplinowania takiego świadka należy uznać za bezpodstawne⁴⁵. W przypadku gdyby nawet doszło do przesłuchania duchownego – świadka na okoliczności, o których dowiedział się w czasie spowiedzi, to ta część zeznań nie może stanowić dowodu w sprawie⁴⁶. Prawo polskie nie dopuszcza do jego przesłuchania⁴⁷. Jednocześnie, co wydaje się uzasadnione, osoba duchowna nie złoży zeznań nawet w przypadku żądania tego przez penitenta⁴⁸.

⁴⁰ Por. Z. Kwiatkowski, *Zakazy dowodowe w procesie karnym*, Katowice 2001, s. 11.

⁴¹ Por. S. Waltoś, *proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2005⁸, s. 353.

⁴² Por. tamże, s. 355.

⁴³ Por. K. Marszał, *Proces karny. Zagadnienia ogólne*, Katowice 2008, s. 296. Należy w tym miejscu uzupełnić, że fakty, o których osoba duchowna dowiedziała się przy spowiedzi, mogą być dowodzone za pomocą innych środków dowodowych.

⁴⁴ Por. B. Rakoczy, *Tajemnica spowiedzi w polskim postępowaniu...*, dz. cyt., s. 137.

⁴⁵ Por. P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1, Warszawa 2007³, s. 815; T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego oraz ustawa o świadku koronnym. Komentarz*, Warszawa 2008⁵, s. 406.

⁴⁶ L. K. Paprzycki, *Świadkowie*, w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1, red. J. Grajewski, Warszawa 2010², s. 634.

⁴⁷ Por. M. Rusinek, *Tajemnica zawodowa i jej ochrona w polskim procesie karnym*, Warszawa 2007, s. 64; Podobnie też L. K. Paprzycki, *Świadkowie*, dz. cyt., s. 632.

⁴⁸ Por. B. Rakoczy, *Tajemnica spowiedzi w polskim postępowaniu...*, dz. cyt., s. 137. W literaturze podkreśla się, że bezwzględny zakaz przesłuchania duchownego co do faktów, o których dowiedział się przy spowiedzi nie znajdzie zastosowania w okolicznościach, kiedy to spowiednik będzie oskarżony o czyn związany z tymi faktami. W takim przypadku prawo polskie umożliwia skorzystania z prawa do obrony; R. A. Stefański, *Dowody*, w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1, red. Z. Gostyński, Warszawa 2003, s. 789.

Drugie z przyjętych rozwiązań, na gruncie procedury cywilnej, spotyka się z uzasadnioną krytyką⁴⁹. Ustanowione przez ustawodawcę prawo do odmowy zeznań w art. 261 § 2 *Kodeksu postępowania cywilnego* daje duchownemu jedynie prawo odmowy zeznań co do faktów przekazanych mu w czasie spowiedzi. Rozwiązanie odnoszące się do ochrony tajemnicy spowiedzi przyjęte w procedurze cywilnej zapewnia względną jej ochronę. Uprawnienie do odmowy zeznań przez duchownego zostało redakcyjnie umieszczone w jednym przepisie razem z prawem do odmowy złożenia zeznań, jakie przysługuje małżonkom stron, ich wstępnym, zstępnym, rodzeństwu, powinowatym oraz pozostającym ze stroną w stosunku przysposobienia. Ponadto świadek może odmówić odpowiedzi na pytanie, jeżeli zeznanie mogłoby narazić jego lub jego bliskich na odpowiedzialność karną, hańbę lub dotkliwą i bezpośrednią szkodę majątkową, albo zeznanie mogłoby być połączone z pogwałceniem istotnej tajemnicy zawodowej⁵⁰. Podkreśla się, że celem tego przepisu jest dążenie do rozstrzygnięcia kolizji, jaka może się pojawić między sferą interesów osobistych i rodzinnych a sferą prawidłowego funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości. Ustawodawca nadrzędnie traktując tę pierwszą sferę, przyznając omawiane uprawnienie. Odmowa złożenia zeznań jest czynnością faktyczną, a sąd każdorazowo poddaje własnej ocenie przesłanki uzasadniające skorzystanie z tego prawa⁵¹.

Duchowny występujący w charakterze świadka, w przypadku posiadania informacji dotyczących danej sprawy, które powziął w czasie spowiedzi, może swobodnie skorzystać z przysługującego mu prawa i zdecydować o tym, czy ma odmówić złożenia zeznań, czy takie zeznanie złożyć. W przypadku decyzji o złożeniu zeznań, w przeciwieństwie do wcześniej omówionego pierwszego modelu, sąd takie zeznanie przyjmie, a złożone informacje i wyjaśnienia będą stanowić dowód w sprawie. W literaturze jednak słusznie się podkreśla, że ze względu na zasadę autonomii i niezależności kościoła od państwa, która wymaga wzajemnego poszanowania, nawet w przypadku wyrażenia zgody przez duchownego na złożenie zeznań, sąd mając na względzie poszanowanie tajemnicy spowiedzi, nie powinien takich zeznań przyjąć⁵².

⁴⁹ Por. B. Rakoczy, *Tajemnica spowiedzi w polskim postępowaniu...*, dz. cyt., s. 138; F. Prusak, *Model ochrony tajemnicy spowiedzi w polskiej procedurze prawnej*, w: *Finis legis Christus. Księga pamiątkowa dedykowana księdzu profesorowi Wojciechowi Góralskiemu z okazji siedemdziesiątej rocznicy urodzin*, t. 2, red. J. Wroceński, J. Krajczyński, Warszawa 2009, s. 1262–1263.

⁵⁰ Por. art. 261 § 1–2 *Kodeksu postępowania cywilnego*.

⁵¹ Por. K. Piasecki K., *Dowody*, w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do artykułów 1–505*¹⁴, t. 1, red. K. Piasecki, Warszawa 2006⁴, s. 1076; T. Erciński, *Dowody*, w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Część pierwsza. Postępowanie rozpoznawcze*, t. I, red. T. Erciński, Warszawa 2009³, s. 739.

⁵² Por. B. Rakoczy, *Tajemnica spowiedzi w polskim postępowaniu...*, dz. cyt., s. 136.

W tym miejscu wyjaśnienia domaga się kwestia zakresu podmiotowego i przedmiotowego, jaki obejmują ochroną przepisy prawa procesowego.

Zgodnie z przywołanymi wyżej normami ustawodawca obejmuje bezwarunkowym zakazem dowodowym lub przyznaje prawo do odmowy złożenia zeznań tylko duchownym, którzy weszli w posiadanie informacji albo uzyskali wiedzę o faktach podczas spowiedzi. Będzie to dotyczyło duchownych tych kościołów i innych związków wyznaniowych, które mają uregulowany swój status prawny i w których praktykowana jest spowiedź indywidualna⁵³. Ponadto trzeba zgodzić się z poglądem, że w określeniu duchownego na gruncie przepisów prawa procesowego należy przyjąć podwójne kryterium: zewnętrzne i wewnętrzne. Według pierwszego duchownym objętym zakazem dowodowym jest ta osoba, która będzie uznana przez prawodawcę państwowego. Z kolei według drugiego kryterium, wewnętrznego, należy poszukiwać w prawie własnym poszczególnych kościołów i innych związków wyznaniowych, gdzie wiążąco winno być zdefiniowane, kto posiada status duchownego oraz czy każda osoba duchowna może sprawować spowiedź⁵⁴.

Jak zauważono, zgodnie z analizowanymi przepisami uprawnienie do odmowy złożenia zeznań oraz zakaz przesłuchania świadka dotyczy wyłącznie duchownego. Stąd słusznie zauważa się w doktrynie, że co do zasady zakazami i ograniczeniami dowodowymi nie są objęte inne osoby, które w jakikolwiek inny sposób powzięły wiadomości ze spowiedzi i mogą być zobowiązane do zachowania sekretu spowiedzi. Jednak ze względu na charakter samej spowiedzi i uwzględniając chociażby regulacje Kościoła rzymskokatolickiego chroniące tajemnicę spowiedzi, należy zgodzić się, że i w takiej sytuacji osoby, które są w posiadaniu informacji ze spowiedzi zdobytych w sposób niegodziwy, również winny być uznane za niezdolne do złożenia zeznań⁵⁵. W literaturze podkreśla się, że niedopuszczalnym byłoby rozwiązanie zabraniające przesłuchanie spowiednika co do informacji uzyskanych przez niego na spowiedzi, a dopuszczające przesłuchanie innych osób, zwłaszcza że najczęściej takie osoby wiedzę na ten temat zdobywają w sposób moralnie naganny czy wręcz nielegalny⁵⁶.

⁵³ Por. E. Iserzon, J. Starościak, *Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz (teksty, wzory i formularze)*, Warszawa 1970⁴, s. 171; M. Uliasz, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do artykułów 1–505*¹⁴, t. I, Warszawa 2007, s. 406; L. Peiper, *Komentarz do kodeksu postępowania karnego i przepisów wprowadzających tenże kodeks*, Kraków 1933, s. 170.

⁵⁴ Por. M. Jurzyk, *Ochrona spowiedzi w postępowaniu dowodowym a prawa penitenta i duchownego*, „Radca Prawny” 2004, nr 2, s. 72.

⁵⁵ Por. B. Rakoczy, *Tajemnica spowiedzi w polskim postępowaniu...*, dz. cyt., s. 134.

⁵⁶ Por. M. Rusinek, *Tajemnica zawodowa i jej ochrona w polskim procesie karnym*, Warszawa 2007, s. 78.

Jeśli chodzi o zakres przedmiotowy, przepisy prawa polskiego zgodnie ochroną obejmują wszelkie fakty objęte tajemnicą spowiedzi. Wskazanie na same fakty pozwala stwierdzić, że jest to węższe określenie przedmiotu ochrony niż w przypadku regulacji prawa kanonicznego. Jednak słusznie zauważa się, że przywoływane przepisy prawa polskiego należy interpretować z zastosowaniem wykładni celowościowej. Należy zatem przyjąć, że chodzi tu o wszelkie informacje, okoliczności, wiadomości ujawnione i uzyskane w trakcie spowiedzi, niezależnie od tego, czy zostały ujawnione przez spowiednika, czy przez penitenta⁵⁷. Nie będzie natomiast podlegał pod zakres tajemnicy spowiedzi sam fakt przystąpienia do spowiedzi, z tej racji, że nie jest to czynność tajna, lecz w większości przypadków publiczna⁵⁸.

5. Wnioski

Przeprowadzona analiza przepisów prawa polskiego dotyczących ochrony tajemnicy spowiedzi wykazała ich niespójność i brak konsekwencji ze strony polskiego ustawodawcy. W przeciwieństwie do postępowania cywilnego, postępowanie karne, administracyjne oraz przepisy z ustawy o *Najwyższej Izbie Kontroli* oraz ustawy *Ordynacja podatkowa* w pełni swym zakresem chronią tajemnicę spowiedzi. W procedurze cywilnej duchowny ma prawo odmowy złożenia zeznań, ma też możliwość rezygnacji z tego uprawnienia procesowego i złożyć zeznania, nawet wbrew woli penitenta, który może być stroną lub uczestnikiem prowadzonego postępowania⁵⁹. Oznacza to, że na gruncie procedury cywilnej nie w pełni gwarantowana jest realizacja zasad Konstytucji RP.

Trafnym zatem wydaje się ponowienie wysuwanego już wcześniej w literaturze postulatu *de lege ferenda* o nowelizację art. 261 § 2 *in fine* *Kodeksu postępowania cywilnego* tak, by na gruncie postępowania cywilnego w tym zakresie obowiązywał bezwzględny zakaz przesłuchania duchownego co do faktów o których dowiedział się przy spowiedzi. Bez wątplenia zapewni to prawidłową ochronę, spójność oraz jednolitość rozwiązań służących ochronie tajemnicy spowiedzi.

Potwierdzenie powyższego poglądu można odnaleźć w przepisach ustanowionych w prawie kanonicznym. Mianowicie w kościelnym prawie procesowym za bezwzględnie niezdolnych do bycia świadkiem uważa się

⁵⁷ Por. B. Rakoczy, *Tajemnica spowiedzi w polskim postępowaniu...*, dz. cyt., s. 131.

⁵⁸ Por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 października 1932 r. (II K 1048/32), „Orzecznictwo Sądu Najwyższego” 1932, nr 12, s. 231.

⁵⁹ Por. B. Rakoczy, *Tajemnica spowiedzi w polskim postępowaniu...*, dz. cyt., s. 138.

spowiedników w odniesieniu do wszystkiego, czego dowiedzieli się przy okazji sakramentalnej spowiedzi. W kan. 1550 § 2-2° KPK prawodawca kościelny stanowi: „co przez kogokolwiek i w jakikolwiek sposób zostało usłyszane z okazji spowiedzi, nie można w sądzie przyjąć jako śladu prawdy”. Nawet w przypadku gdyby penitent zażądał ujawnienia przebiegu spowiedzi sędzia nie może do tego absolutnie dopuścić. Wynika to z potrzeby ochrony prywatności penitenta, tajemnicy spowiedzi oraz szacunku do samego sakramentu⁶⁰.

Résumé

PROTECTION DU SÉCRET DE CONFESSION DANS LE DROIT POLONAIS

Les fidèles qui procèdent à la confession donnent la preuve de la réalisation du droit aux pratiques religieuses. En considérant que l'homme possède la dignité inaliénable, chacun a le droit inviolable au secret absolu qui couvre ses confessions personnelles. Pour protéger le secret de la confession, on ne se sert pas seulement de solutions qui sont en vigueur dans le Droit canonique de l'Église Catholique, mais aussi de prescriptions du droit polonais. On retrouve les solutions convenables dans le droit pénal matériel et également dans le droit processuel. Dans le présent article, on a essayé de répondre à la question si les prescriptions du droit polonais protègent de façon complète les secrets de la confessions et si elles sont semblables.

Ks. dr Bartłomiej PIERON – ur. w 1977 r., w Działoszycach, ukończył Wyższe Seminarium Duchowne w Kielcach. Mgr teologii, mgr lic. prawa kanonicznego, doktorant na Wydziale Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w Lublinie.

⁶⁰ Por. R. Szytchmiller, *Proces sporny*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*. Księga VII: *Procesy*, t. 5, red. J. Krukowski, Poznań 2007, s. 204–205.